

KESTÄVÄN KEHITYKSEN ASiantuntijapaneelin viesti 22.4.2014

Eeva Furman, Eva Heiskanen, Heikki Hiilamo, Janne Hukkinen, Jaakko Kiander, Juho Saari

”Suomi voi olla suuri tekijä vaikka pieni kansa”

Ilmastonmuutokseen sopeutuminen sosiaalisena ja yhteiskuntaa läpäisevänä tehtävänä

Suomi on maailman mitassa poikkeuksellisen toimiva yhteiskunta

Suomi on toimiva yhteiskunta, joka voi olla suuri tekijä vaikka pieni kansa. Täällä, jos missä, on mahdollista viedä kestävä kehitys eteenpäin ja mahdollista tehdä sellainen muutos, joka on malliksi muille yhteiskunnille. Meillä on näyttöjä siitä, että pystymme sopimaan ja kansana sitoutumaan sekä tekemään päätöksiä luottamuksella. Ei pidä ajatella, että Suomi on niin pieni tekijä, ettei tekemisillämme ole väliä. Pikemminkin olisi ajateltava, että olemme riittävän pieni kansallisvaltio, ja että pystymme tekemään päätöksiä ja mobilisoimaan päätökset toiminnaksi. Voimme olla hyvänä esimerkkinä niille valtioille, joiden toimilla on enemmän vaikutusta globaalisti. Tässä edelläkävijän ominaisuudessa voimme olla siis isossa roolissa.

Yhteiskunnan toimivuudesta ja muutoskyvystä on pidettävä kiinni. Valmius tarttua vastuullisesti ekologisiin, sosiaalisiin ja taloudellisiin uhkakuviin on edellytys kestävä kehityksen luomiselle, ilmastonmuutokseen sopeutumiselle ja hyvinvointiyhteiskunnan ylläpitämiselle. Ilmastonmuutoksen muualta maailmasta heijastuvat välilliset vaikutukset saattavat olla Suomelle suoria vaikutuksia suuremmat.

Suomella on mahdollisuudet pärjätä – millaista puhetta pidämme yllä?

Elämme aikakautta, jossa kansakunnat etsivät keinoja selviytyä ja uudistua maailmanlaajuisessa transitiossa. Suomella on erittäin hyvät mahdollisuudet menestyä ja selvitä muutoksessa. Ne ovat hyvät kaikilla kehityksen alueilla. Meillä on edelleen parhaat sosiaaliset, taloudelliset ja ekologiset mahdollisuudet tehdä tarvittavia muutoksia, mutta niiden toteuttamiseen on tartuttava nyt. Voimme olla kestävä kehityksen ja muutoksen selviämisen laboratorio.

Tulevaisuuden uskon ja positiivisen ajattelun ilmapiirin luominen on ensiarvoisen tärkeää. Kestävä kehityksen kommunikoinnin tulee tapahtua konkreettisesti ihmisten arjen kautta ja kielellä. Miksi minun kannattaa toimia ja tehdä toisin -oivallus voi tapahtua vaikka oman sähkölaskun äärellä tai lääkärin vastaanotolla.

Yhteiskuntasitoumus on yksi aloitteista, joka levitessään tuottaa mallin kohti kestävämpää ympäristöä ilman kansainvälisten sopimusten koukeroista kieltä ja fraaseja. Yhteiskuntasitoumuksen kahdeksan kohdan ohella on arvokasta etsiä uusia mahdollisuuksia niiden kytkennöissä ja väleissä.

On myös tärkeää, millaista puhetta pidämme yllä ja millaista arkea rakennamme tässä muutostilanteessa. Tällä hetkellä usko kestävä kehityksen toteutumiseen ja kansalaisten omiin vaikutusmahdollisuuksiin on vähäinen, siksi uskon vahvistaminen ja todellistaminen on tärkeää. Kestävä kehitys konkretisoituu, kun sen kokemus on kuin oma terveys.

Rakennemuutosten parempi hallinta on edellytys pärjäämiselle

Paine muutokseen kasvaa jatkuvasti. Jostain on pakko lähteä ja saada transiatio liikkeelle. Asia on käännettävä positiiviseksi. Avain on rakennemuutoksen parempi hallinta (*transition management*). Tarvitaan ymmärrettäviä tiekarttoja ”tästä sinne ja takaisin” ja politiikkapaketteja, joilla päästään liikkeelle. Yksittäisten tempulijoiden sijaan tarvitaan paketti, joka on vaikuttavampi kuin osat erikseen. On nähtävä uudelleen pitkän aikavälin haasteet ja tartuttava niihin. Talouden kehityksen saattaminen kestävälle pohjalle siten, että eriarvoisuus vähenee ja ekologinen kestävyys vahvistuu ja luo talousvakautta pitkällä tähtäyksellä, voisi olla se tie. Välttämätön yhteiskunnallinen uudistuminen tapahtuu monien muutosten kautta. Teknologinen osaaminen ja toimivat infrastruktuurit voisivat toimia ulospääsytienä ja muutoksen avaajana. Suomella on puhtaisiin teknologioihin ja resurssien tehokkaaseen käyttöön liittyvää osaamista, jotka voisivat tuottaa maailmaa pelastavia ratkaisuja. Voisimme olla rohkeasti niiden laboratoriona. Tarvitaan tekoja, hurskastelu ei pelasta. Pitkän ajan energia- ja ilmastopoliittisille linjauksille tarvitaan kansa aidosti mukaan.

KESTÄVÄN KEHITYKSEN ASiantuntijapaneelin Keskustelua

Meidän pitäisi ymmärtää ilmastonmuutosta paremmin sosiaalisen ja taloudellisen kestävyden näkökulmasta. Ilmastonmuutoksesta puhutaan paljon teknisenä ja ympäristöasiana. Vaikutusten taloudellinen hallinta ja sosiaaliset vaikutukset ovat jääneet keskusteluissa ja selvityksissä vähemmälle. Missä määrin ilmastonmuutokseen sopeutuminen johtaa eriarvoistuvaan yhteiskuntaan vai voisiko kehitys olla jopa päinvastainen, on jäänyt liian vähälle pohdinnalle.

Ilmastonmuutokseen vastaaminen, hiilineutraalius ja teknologinen edelläkävijyys tulisi nähdä taloudellisen lisäarvon ja kasvavan tasa-arvon mahdollisuuksina. Ilmastonmuutos on ehkä keskeisin globaalin muutoksen moottori. Ilmastopolitiikan kaventuminen pelkäsi kansainvälisen ilmastopöytäkirjan vääntämiseksi voi estää tärkeiden sosiaalisten innovaatioiden syntyä ja käyttöönottoa. Emme voi jäädä odottamaan globaalia yksimielisyyttä ja kaiken ratkaisevaa kansainvälisöikeudellisesti sitovaa sopimusta.

Viestintää ratkaisujen ja positiivisen kautta

Se, miten asiantuntijat puhuvat ilmastonmuutoksesta, vaikuttaa siihen, miten siitä ylipäänsä puhutaan ja miten nämä puheet vaikuttavat ihmisten elämään. Tutkimuksista on huomattu, että ihmisiä kiinnostavat erityisesti millaisin keinoin voidaan ratkaista näitä isoja haasteita ja mitä ratkaisut maksavat. Merkittävää ihmisten mielissä ei useinkaan ole se, kuinka paljon ilmasto lämpenee, vaan miten voimme vaikuttaa asioihin.

Reiluus ja avoimuus peliin

Ilmastonmuutokseen sopeutuminen maksaa, ja maksu kasvaa mitä hitaampia olemme muuttumaan. Ilmastonmuutoksen kustannusten jyvittämistä ei pidä piilottaa. Mikä on minun suhteellinen maksuosuuteni ja onko se oikeudenmukainen osuus? Jos maksan pari kertaa enemmän kuin koen kohtuulliseksi ja joku toinen ei maksa, laitan jarrut päälle. Reiluus on tärkeää.

Konkreettisuus ja kytkentä ihmisten arkeen olennaisinta

Vaikka ei puhuttaisi edes koko ilmastonmuutoksesta, on kommunikaatiossa hyvä korostaa, että arjessa kannattaa toimia hiilipihisti ja resurssiviisaasti. Isoa ja kaukaista uhkakuvaa ei ole pakko miettiä jokapäiväisessä arjessa. Tärkeämpää on löytää olennaisia arjen asioita, jotka liittyvät suurempaan kokonaisuuteen ja kansalliseen tahtoon. Huumoriakin kannattaa käyttää resurssitehokkuusviestinnässä. Kuka kirjoittaisi kansalaista kannustavan ilmastonmuutoksen historian?

Hoksauttamista ja tuuppausta kannattaa hyödyntää

Käyttäytymistieteeseen perustuvia tuuppaustapoja (*nudging*) kannattaa hyödyntää enemmän. Esimerkkiä voi hakea vaikka Englannista, jossa hallituksen tukemassa Mindspace-hankkeessa mietitään erilaisia käyttäytymiseen liittyviä ratkaisuja, joita ihmiset tekevät mieluusti omaehtoisesti. Meihin ja elämäntapoihimme vaikutetaan joka tapauksessa halusimme tai emme. Mainonta tuuppaa meitä jatkuvasti asioihin, jotka eivät ole kestävyden kannalta hyviä. Silti mainonta on legitiimiä toimintaa.

Tieteen äänen uskottavuus

Ilmastonmuutoksesta tehdään erittäin mittavaa kansainvälistä tutkimusta. Tutkimustiedon välittyminen arjen keskusteluun on ollut haasteellista. Media ei aina ymmärrä, mikä ero on vertaisarvioidulla tieteellä ja mielipiteiden esittämisellä. Ilmastonmuutoksesta kertomiseen tarvitaan myös rinnakkaisia kertomuksia onnistuneista muutoksista kuten esimerkiksi otsonikadon ja happosateiden torjunnasta ja tupakoinnin vähentämisestä.

Kumppanuuksia Suomelle

Tanskan ja Etelä-Korean vihreän kasvun kumppanuus on hyvä esimerkki yhteistyöstä ratkaisujen etsimisessä ja kansallisen tahtotilan rakentamisessa. Suomi voisi etsiä myös kumppanuusyhteistyöllä ratkaisuja ilmastonmuutokseen sopeutumisessa. Kehitysyhteistyökumppanuudet ja -hankkeet ovat yksi mahdollisuus. Kestävä kehityksen eurooppalaisen verkoston (ESDN) puitteissa on mahdollisuus rakentaa kumppanuuksia.

Strategista ja laaja-alaista tutkimusta pohjoisen ilmastonmuutoksen hallintaan ja sosiaalisiin vaikutuksiin

Ilmastonmuutoksesta johtuva lämpötilan nousu on suurempaa pohjoisilla alueilla. Muutoksesta, siihen sopeutumisen kustannuksista ja kustannusten hallinnasta työllisyyttä ja hyvinvointia edistävillä tavoilla sekä sosiaalisista vaikutuksista tarvitaan kokonaisvaltaisempaa tutkimustietoa.

SAKSAN ENERGIÄKÄÄNNE JA SOSIAALISET VAIKUTUKSET

Kestävän kehityksen asiantuntijapaneeli teetti selvityksen Saksassa meneillään olevan energiakäänteeseen sosiaalisista vaikutuksista. Keskustelun avaukseksi tarkoitettun lyhyen selvityksen ”Tasa-arvoinen energiakäännö? - Keskustelupaperi Saksan energiakäänteeseen kuluttajiin kohdistuvista vaikutuksista” laati Mikko Rissanen, Dialogbasis (Saksa).

Yhteenveto

Keskustelupaperin tavoitteena on eritellä energiakäänteeseen kuluttajiin kohdistuvia vaikutuksia. Ne voidaan jakaa kahteen pääryhmään. Yhtäältä käänteeseen vaikutukset ovat taloudellisia: Uusiutuvan energiantuotannon kasvattaminen on synnyttänyt työpaikkoja ja vaikuttanut monen kunnan ja kaupungin talouteen. Kuluttajille energiakäännö ja uusiutuvan energiantuotannon tuki tuntuvat myös kasvaneessa sähkölaskussa. Toisaalta käännö edellyttää laajamittaisia infrastruktuuriprojekteja, sekä voimalaitosten että sähköverkkojen rakentamista. Tavallisille saksalaisille tämä näkyy lähiympäristön muutoksena, joka on lisännyt keskustelua yksilöiden osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksista.

Lyhytkin tarkastelu paljastaa, ettei energiakäänteeseen voida suoraan sanoa lisänneen tai vähentäneen saksalaisten välistä tasa-arvoa. On kiistämätön tosiseikka, että monet kunnat ja tavalliset saksalaiset hyötyvät energiakäänteestä taloudellisesti. Samalla ydin- ja fossiilienergian tuotannon varassa olleet kunnat ovat kuitenkin vaikeuksissa. Saksalaisten asuin- ja elinympäristöjen muuttuessa myös monet asukkaat lukevat itsensä häviäjien joukkoon. Saksassa käydyn keskustelun pohjalta on silti mahdollista tiivistää keskeisiä havaintoja, jotka ovat merkittävässä asemassa tasa-arvoista energiakäännettä rakennettaessa – Saksassa tai Suomessa:

- Erityisesti negatiivisesta väestön- ja talouskehityksestä kärsivillä alueilla energiakäännö voi olla merkittävä työpaikkojen ja tulojen lähde. Rakennusprojektien paikallisen hyväksynnän kannalta on tärkeää, että tulot säilyvät alueella ja energiakäänteestä hyödytään paikallisesti.
- Energiakäänteeseen kustannusten tasainen jakautuminen toisaalta eri yhteiskuntaluokkien, toisaalta elinkeinoelämän ja kuluttajien välillä on sen käänteeseen kannatuksen näkökulmasta merkittävä kysymys.
- Energiakäännö konkretisoituu kunnissa. Todellisten osallistumis- ja vaikutusmahdollisuuksien tarjoaminen kuntalaisille voi parantaa suunnittelun laatua ja nopeuttaa rakennusprojektien toteuttamista, mikäli ongelmakohtia kyetään yhdessä ratkaisemaan. Kun resurssit ovat monessa kunnassa vähissä, olisi kunnallisten tai alueellisten dialogien keskitetty tukeminen hyödyllistä.
- Erityisesti ympäristöjärjestöt ovat kritisoineet energiakäännettä liiasta ”sähkökäänteeseen” keskittymisestä ja päästövähennysten hitaudesta (Dahlbender 2014). Riittävät panostukset energiatehokkuuteen vähentävät osaltaan myös uusiutuvan energiantuotannon tarvetta ja taittavat kärkeä kritiikiltä, jonka mukaan tuulivoiman ja sähköverkkojen liika rakentaminen uhkaa ympäristö- ja luontoarvoja.

- [Tasa-arvoinen energiakäännö? Keskustelupaperi Saksan energiakäänteeseen sosiaalisista vaikutuksista](#) (pdf)

Lisätietoja: Jukka Noponen, Sitra
jukka.noponen@sitra.fi
P. 040 587 4323